

Bu sayı

Tarih, 31 Mayıs'ı 1 Haziran'a bağlayan geceyi, Türkiye'nin özel bir anı olarak kaydedecek: Bütün ülke sathında eş zamanlı olarak yaşanan ilk halk isyanının patlak verdiği an! Modern Türkiye tarihinin en sarsıcı hareketi olan 15-16 Haziran 1970 işçi ayaklanması, Marmara bölgesi ile sınırlı kalmıştı. Elbette, 1908 devrimi öncesinde yaşanan vergi isyanları Osmanlı'nın bugünün Türkiye'sinden daha da geniş olan topraklarını dolaşmıştı. Elbette 1970'li yıllarda Anadolu'nun her yanını bir mücadele, hatta devrim özlemi sarmıştı. Ama tarihte ilk kez, bütün Anadolu (özel koşulları dolayısıyla Kürt coğrafyasını ayrı tutmak gerekir) aynı anda başındaki hükümete karşı bir isyana kalkıştı. Bu bir devrim değildi. Bir hükümeti devirmekten daha öteye geçen geniş bir ufku ve öyle bir bakışı temellendirecek sınıfsal gücü yoktu. Ama devrimlere çok benzeyen bir yanı vardı. Rus Çar'ını deviren Şubat devrimi (eski takvimle) 27 Şubat'ta Petrograd'da, 28 Şubat'ta Moskova'da, 1 Mart'ta ülkenin geri kalan bölgelerinde zafere ulaşmıştı. Biz İstanbul ve İzmir'de, Ankara, Adana, Antalya ve Antakya'da aynı anda ayağa kalktık, sokağa çıktık!

Devrimci Marksizm'in bu sayısı hazırlanırken halk isyanının artık durulmuş olduğu ortada. Haziran ayı sokak savaşı dönemi idi. Temmuz forum demokrasisinin çiçeklendiği ay oldu. Ağustos'taki durulma sırasında bütün Türkiye nefesini tuttu. Eylül'de ODTÜ'de, Tuzluca'yır'da, Hatay Armutlu'da yeniden sürgün verdi isyan. İstanbul Kadıköy militanca öne atıl-

dı. Türkiye'nin birçok kenti yeniden ayağa kalktı. Ama bu şimdilik son atak oldu. Bu satırların yazılmakta olduğu Kasım ayının sonunda isyanın birinci dalgası sona ermiş görünüyor.

Ancak, nesnel koşullar göz önüne alındığında ve bunlar isyanın yarattığı öznel koşullarla bir araya getirildiğinde, Türkiye'nin yıllarca sürecektir, işlemlerle çıkışlarla da olsa devam edecek bir sarsıntı ve mücadele dönemine girdiğini, mücadelenin artık olağan kanallarla, seçimlerle, parlamentoyla sınırlı kalmayacağını öngörmek çok zor olmasa gerek.

O nesnel koşullar arasında ilk sırada dünya kapitalizminin, tarihinin **üçüncü büyük depresyonundan** geçiyor olması geliyor. 15 Eylül 2008'de, bundan beş yıl önce, ABD yatırım bankalarının en büyüklerinden Lehman Brothers'ın iflası ile birlikte kapitalizmin tarihinde yepyeni bir dönem açılmıştı. *Devrimci Marksizm* dergisi, bu büyük tarihsel dönüm noktasını erkenden tespit etmiş olmanın onurunu taşıyor: dergimizin Kış 2008-2009 tarihini taşıyan 8. sayısında, Yayın Kurulu imzasıyla yayınlanan "Yeni bir dönem açılıyor: Mali çöküş, depresyon, sınıf mücadelesi" başlıklı yazı, kapitalizmin çok uzun yıllar boyunca ekonomik zorluklarla kıvranaacağı, Avrupa Birliği'nin bütünlüğünün dahi sorgulanacağı bir döneme girmekte olduğumuzu ifade ediyordu. Oysa burjuva düşünürleri ve solun Marksizm ile ilişkisi kesilmiş ya da en azından çok zayıflamış kanatları, basit bir "finansal kriz"den, "geçici bir düzeltme"den söz ediyorlardı o dönemde. Bugün dünya ekonomisi birçok alanda 2008'deki düzeyinin hâlâ gerisinde. Yani yerinde sayıyor, hatta geriliyor! Krizin daha da derinleşmesini engelleyen belki de tek faktör, kapitalizmin en ileri kalelerinin yaşamakta olduğu ağır çelişkilerle henüz karşılaşmamış ülkelerdeki (Çin, Hindistan, Brezilya vb.) hızlı büyüme. Ama o ülkeler de sonunda dünya ekonomisinin sarsıntısının etkilerini hissetmeye başladı bile. Hindistan ve Brezilya sarsılmış durumda, en direngen olan şimdilik Çin.

Devrimci Marksizm, 2008'de açılmış olan dönemin yeniliğinin ekonomik alanla sınırlı olmayacağını, **sınıf mücadelelerinin keskinleşmesinin** kaçınılmaz olduğunu, ekonomik krize zayıf halkalarda **siyasi krizlerin** eşlik edeceğini, eskiden "uç" ya da "aşırı" görülen akımların güçleneceğini, **devrim, karşı devrim ve iç savaşların** toprağın uygun olduğu coğrafyalarda gündeme geleceğini de vurguluyordu. 2008 Yunanistan isyanı, 2010'dan itibaren aynı ülkede sınıf mücadelelerinin yükselişi, 2011 Arap devrimleri, yine 2011'de İspanya ve Yunanistan'da ortaya çıkan "öfkeli" ya da "meydanlar" hareketleri, Wall Street işgali hareketinin ABD'nin dört bir köşesine

yayılması, Avrupa'nın birçok ülkesinde (Slovenya, Romanya, Bulgaristan vb.) halkın değişik biçimlerde siyasi sisteme meydan okumaya başlaması, Yunanistan'da hem faşistlerin hem de solun güçlenmesi, İspanya'da solun benzer bir gelişme göstermesi, bütün bunlar ve başkaları, öngörülen çalkantıların fazlasıyla gerçekleştiğini gösteriyor. Üstüne üstlük bu çalkantılar esas olarak Avrupa'sıyla, Afrika'sıyla, Ortadoğu'suyla Akdeniz ülkelerinde ve Akdeniz'in rüzgârının eriştiği topraklarda yoğunlaşıyor. **Akdeniz bir devrim ve iç savaş havzası haline gelmiştir.**

İşte Türkiye'de Haziran ayında patlak veren, Temmuz'da düşük yoğunluklu biçimde devam eden, şimdilerde durulmuş olan halk isyanı, Türkiye'nin Akdeniz devrim havzasına ismini yazdırmasıdır! Sadece yerli malı değildir, dünya ve bölge çapında bir dinamiğin ürünüdür. O kadar ki, Haziran sadece Türkiye'de değil, Brezilya ve Mısır'ın da içine katıldığı bir üçlüde isyan ve devrim ayı olmuştur! Öncelikle bu yüzden durulmasını beklemek yanlış olur. Dünya ekonomisinin krizi, hangi biçimleri alarak gelişirse gelişsin, güçlü motoruyla sınıflar ve halklar arasındaki çelişkileri körüklemeye devam ettikçe, Akdeniz devrimci havzasında devrim, karşı devrim ve iç savaş her gün yeni biçimler altında halkın düş gücünü ve öfkesini ateşledikçe, bugün olmasa da yarın yeni isyan dalgaları yaşanacaktır.

Hele yaşadığımız halk isyanının, üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi yaşayan, aynı ülke sınırları içinde, yanı başında sürmekte olan Kürt halkının özgürlük mücadelesine sırt dönmüş olan Türk toplumunda muazzam bir bilinç sıçramasına, özgüvene, mücadele azmine yol açtığı düşünülürse. Hele halk hareketinin, isyan depreminin, on yıldır zaferden zafere koşan AKP hükümetinin ve onun tartışılmaz güçlü adamı Tayyip Erdoğan'ın iktidar sisteminde ağır çatlaklar yarattığının farkında olduğu, kendi gücünü bir daha sınamak isteğiyle yanıp tutuştuğu göz önüne alınırsa. Hele isyanın patlak vermesinin ana nedenlerinin, kitlenin öfkesinin esas hedefi olan uygulamaların, yani her hak arayışının gaddarca bastırılmasının, bütün emekçilerin kazanımlarının sürekli olarak tırpanlanmasının ve Tayyip Erdoğan'ın her konuda, herkeşe küstahça saldırmaları ve ders vermesinin sadece devam etmekle kalmayıp daha da şiddetlendiği hesaplanırsa. İsyana yol açan nedenler duruyor; halkın öfkesi içten içe yanmaya devam ediyor; karşı taraf zayıfladı; halkın bilinci ise daha yüksek. Sonuç ne olur dersiniz?

Bu sayımızı, halk isyanı üzerine bir dosya ile açıyoruz. Üç yazımızdan ilk ikisi mücadelenin ateşi içinde yazılmış ve daha önce yayınlanmış yazılar. Bunları isyanın en önemli özelliklerini vurguladıkları için seçtik ve okurları-

mızın daha evvel görmemiş olabileceklerini düşünerek yayınlıyoruz. Üçüncü yazı ise özel olarak *Devrimci Marksizm*'in bu sayısı için kaleme alındı.

Sungur Savran'ın yazısı çok erken bir aşamada, daha isyanın ilk haftası içinde yazılmış ve 9 Haziran'da *BirGün* gazetesinde yayınlanmış bir yazı. Daha sonra yaşanan hiçbir şey bu yazıda yapılan tespitleri yanlışlamış değil. Savran, bir yandan isyanı Türkiye tarihi içindeki yerine yerleştiriyor, bir yandan da henüz bir devrim karakteri kazanmamış olduğuna, yalnızca devrim öncesi bir durum yarattığına, bir halk isyanı olarak nitelenmesi gerektiğine işaret ediyor. Bu nesnel belirlemelerden hareketle isyanın hangi yönde derinleştirilmesinin bir devrimi tetikleyebileceğini araştırıyor.

Halk isyanı aynı zamanda toplumsal mücadelelerin yakından incelenmesi, değişik aktörlerin davranışlarının anlamının kavranması bakımından eşsiz bir labotaruvar olmuştur. Kendisini “devrimci” ya da “komünist” sıfatıyla anan birtakım partilerin, bırakın koskoca devrimleri, bir isyanın daha ilk günlerinde nasıl anlaşılmasın biçimlerde mücadelenin önünde engel haline gelebileceğini göstererek devrimci Marksistlerin başka zamanlarda başka ülkeler için teorik düzeyde yaptığı eleştirel değerlendirmelerin anlamlılığını herkesin görebileceği bir somutluğa taşımıştır. Levent Dölek'in Gezi Parkı'nın boşaltıldığı 15 Haziran tarihine kadar sendika ve sol partilerin politikasını irdelediği yazısı da, Savran'ınki gibi, olayların sıcaklığı içinde yazılmış ve sonra doğruluğu açıkça ortaya çıkmış bir yazıdır. Kitle hareketinde **en ufak bir gerilemenin görülmediği** bir aşamada, daha önce ileri sürülmüş **taleplerin bir tekinin bile henüz kabul edilmediği** bir aşamada Gezi'nin boşaltılması kararını verenler, tarih önünde bu davranışlarını zor açıklayacaklardır. Dölek, bu ihaneti adım adım izliyor, bütün somut ayrıntılarıyla ortaya koyuyor.

Kurtar Tanyılmaz'ın yazısı, aslında Yunanistan'ın başkenti Atina'da 9 Haziran 2013 günü Türkiye'deki isyan üzerine düzenlenmiş olan bir toplantıda yapmış olduğu konuşmanın geliştirilmiş biçimi. Yani yazı olarak ilk kez *Devrimci Marksizm*'in bu sayısı için kaleme alınmış olsa da, o da isyanın ateşi içinde geliştirilmiş düşünceleri burada sistematik halde anlatıyor. Başlığından da anlaşılacağı gibi, Tanyılmaz'ın yazısı isyanın ekonomik arka planını inceliyor. AKP hükümetinin çok övündüğü makro ekonomik performansın kofluğunu ve artık övünülecek hiçbir yanının kalmadığını ortaya koyduğu gibi, en parlak büyüme ve sermaye birikimi anında da bunun kaynağının işçi sınıfının bütün kazanım ve mevzilerinin yağmalanması yoluyla aşırı sömürülmesi olduğunu gösteriyor. Ekonomik sıkıntılar isyanın konusu

olmamış olabilir, ama öfkenin arka planında önemli bir rol oynamıştır.

Türkiye Marksizmi 28 Nisan 2013 tarihinde büyük bir düşünürünü ve hocasını yitirdi. Bütün hayatını hastalıklarla boğuşarak geçiren, buna rağmen hiç durmadan çalışan, öğrenen, geliştiren dostumuz, hocamız, yoldaşımız Nail Satlığan, son hastalığına yenik düştü. Satlığan bizim yol arkadaşımızdı. *Devrimci Marksizm*'in esin kaynağı *Onbirinci Tez*'de ve doğrudan doğruya öncülümüz olan *Sınıf Bilinci*'nde elinizdeki dergiyi çıkararak kadro ile birlikte yayın kurulu üyeliği yaptı. Devrimci Marksizm'in kendisinin ilk çıkışında Danışma Kurulu üyeliğinde bulundu. Her sayının planlamasına katkıda bulundu, sayı yayımlandıktan sonra her yazıyı titiz biçimde okuyarak toplantılarımızda ayrıntılı olarak eleştirdi, zaman zaman dergimize katkıda bulundu. Türkiye sosyalizminin sekter olmayan bilgesi idi, ama bu toprakların devrimci Marksizminin de partizan düşünürü.

Türkiye devrimci Marksizminin Satlığan'a gönül borcunu ödemesi zordur. Ama biz yine de bu sayıda ona olan saygımızı hem ölümünden sonra iki yoldaşımızın onun hakkında yazdığı iki yazıyla, hem de onun değişik tarihlerde yazmış olduğu yazılarla ifade etmek, onu anmak istedik.

Satlığan üzerine yazıların ilki Evren Asena'nın. Asena, Satlığan'ın çeşitli alanlardaki yeteneklerini, yaptığı çalışmaları, klasik Marksizmin savunulmasındaki ısrarını ortaya koyuyor. İkinci yazı ise Sungur Savran'ın. O da Satlığan'ın hayatı boyunca yaptığı katkıları anlatıyor. Satlığan'ın Türkiye sosyalist hareketi içindeki yerini ise şöyle betimliyor: 68 kuşağı, içindeki devrimci ateşi bütünleştirebileceği sağlam bir Marksizmi eski kuşaktan devralma şansı olmayan devrimcilerin kuşağıydı; Satlığan kendisi 68 kuşağının tam içinden gelip devrimci Marksizme ulaşarak Türkiye solunda bu iki damarı birleştirmiştir.

“Nail Satlığan dosyası” olarak ayırdığımız bölüm, Satlığan'ın yazılarından oluşuyor. Dosya Selim Sonatlı'nın bu dosyayı tanıtan yazısıyla başlıyor. Dosyanın kendisi beş ayrı parça içeriyor. Bunlarda ağırlık bilinçli olarak ekonomiye değil politikaya verildi. Satlığan Türkiye'de en önde gelen Marx ve *Kapital* uzmanlarından biri olduğu ve *Kapital*'in (Mehmet Selik ile birlikte) orijinal dili olan Almanca'dan çevirmeni olduğu için, ölümünden sonra bütün basın onu bu özelliğiyle tanıttı. Satlığan sanki sadece “Marksist ekonomist” olarak katkıda bulunmuştu Türkiye soluna ve düşünce hayatına. Bu görüntü çok yanlıştı. Satlığan Türkiye sosyalist hareketinin içinden gelmiş, her aşamasında onunla hemhal olmuş, gerek Türkiye, gerek dünya ölçeğinde siyaseti en ince ayrıntılarına kadar izlemiş ve analiz etmiş biriydi. Marksist

teori hakkındaki bilgisi de ekonomi ile sınırlı olmanın çok ötesindeydi. Burada yer verdiğimiz yazılar, basında oluşan bu çarpık imajı düzeltsin, genç kuşaklar Satlıgan'ın düşünce evreninin farklı boyutları hakkında tadımlık bilgiler edinsin istedik.

Yazıları Selim Sonatlı sunuş yazısında yetkin biçimde tanıtmakta olduğu için biz burada kısaca bazı özel boyutlar üzerinde duracağız. Birinci parça, 1990'lı yıllarda düzenlenmiş bir panel. Bu panel, Asena'nın vurguladığı çeşitli yönlerin yanı sıra, Satlıgan'ın hayatı boyunca Türkiye soluna yaptığı belki de en önemli katkılardan birini canlandırmak bakımından onu çok iyi tanıtan bir metin. 12 Eylül karanlığında, 1980'li yılların ortalarından itibaren Türkiye soluna musallat olan liberalizm karşısında çoğu sosyalist saygılı bir sessizlik sürdürürken Satlıgan, Bilar'da, *Onbirinci Tez*'de, panellerde, gazete köşe yazılarında ve başka çalışmalarında sol liberalizme ya da o zaman kullanılan terimle sivil toplumculuğa karşı ısrarlı, azimli ve yüksek kalitede bir mücadeleyi yürüten ender insanlardan biri oldu. Bu panel bu işi ne kadar yetkin biçimde yaptığını gösteriyor. Onun sergilediği görüşler bugün hiç de şaşırtıcı görünmeyebilir. Ama o gün insanın bir aydın olarak aşağılanmasına neden olabilecek görüşlerdi. Satlıgan fikirlerini ifade etmekte korkusuzdu. O günlerde akıntıya karşı verdiği mücadele, izi ebediyen silinmeyecek bir katkıdır.

Murat Belge ve benzeri sol liberal aydınlar bugün solun çoğunluğu için deyim yerindeyse "ipliği pazara çıkmış" bir konumdadır. Ama çok uzun yıllar bu insanlar solda el üstünde tutulmuştur. Satlıgan'ın Belge'nin liberalizme açılımının ilk sistematik ifadelerinden biri olan kitabını eleştirdiği yazısı bu bakımdan önem taşıyor. Yazının özellikle sonlarında Belge'nin "katkı"larına ilişkin pasajların Satlıgan'ın bir Rus aristokrati kadar nazik bir insan olarak eski bir arkadaşına saygısının ve ayrıca hakkaniyet duygusunun ürünü olarak okunması gerekir. Belge'nin eleştirilen kitabı da, Satlıgan'ın eleştirisi de 1989 tarihini taşıyor. Belge'nin yaşadığı kadar büyük bir değişim, Marksistlikten AKP taraftarlığına uzanan bir yol, akşamdan sabaha gerçekleşemez, ağır ağır olur. Bu yüzden, 1989'da Belge'de Marksizmin hâlâ izleri vardır. Hakkaniyet duygusu dediğimiz şey bununla ilgilidir. Aynı hoşgörüyü 2000'li yıllarda göstereceğini sanmıyoruz.

Siyonizme ilişkin yazı örnek bir enternasyonalist siyasi tavrı canlandırdığı kadar, Satlıgan'ın çok geniş ufuklu kültürünün de şaşırtıcı izlerini taşıyor.

Aybar üzerine yazısı hem dünya solunu, hem de bu toprakların kendine özgü renkler taşıyan sosyalist hareketini ne kadar iyi tanıdığını, bu iki bil-

giyi, evrensel ile yereli nasıl yaratıcı biçimler altında bir sentez olarak ifade etmeye çabaladığını ortaya koyuyor.

Aziz Çelik ile ekonomi politikaları üzerine yaptığı tartışma ise, solun neoliberal taarruz karşısında neredeyse çözüldüğü, planlamayı, kamu mülkiyetini, hatta basit devlet müdahalesini bile savunmaktan utandığı bir dönemde, 1980’li ve 1990’lı yıllarda Satlıgan’ın solun ekonomi politikaları konusunda sağlam Marksist pozisyonları nasıl da yetkin biçimde savunabildiğini gösteriyor.

Her düşünce akımının kendi içinde de fikir ayrılıkları olur. Tek tek düşünürler arasında her düşüncenin paylaşılması mümkün değildir. Bu tür farklılıklar sadece doğal değildir, verimlidir bile. Ama aynı düşünce akımı içinde yer alanların arasında bazı fikir ayrılıkları önem taşır. Satlıgan’ın burada yayınlanan yazılardaki fikirlerinin büyük çoğunluğu bu derginin Yayın Kurulu’nun altına imzasını atacağı fikirlerdir. Farklılıklar da, dediğimiz gibi, olabilir, tartışılması gerekir, ama bu önemli değildir. Ne var ki, Satlıgan’ın sol üzerine yazılarına sinen bir yaklaşım, *Devrimci Marksizm*’in Yayın Kurulu’na paylaşılmıyor. Bu yaklaşım, en belirgin biçimde Aybar üzerine yazıda ve Aziz Çelik ile yapılan görüşmede ortaya çıkıyor. Satlıgan, Ernest Mandel’e bir Marksist iktisatçı olarak büyük önem atfederdi. Bu noktadan hareketle siyasi fikirlerini de çok önemserdi. Burada, proletarya diktatörlüğünde, yani devrim sonrası işçi devletinde bizim de katıldığımız ve kökleri Trotskiy’de de olan çok partililiği savunurken, Ernest Mandel’i izleyerek bu partilerin arasına, işçi devletine karşı şiddete başvurmama koşuluyla, kapitalizme dönülmesini savunan burjuva partilerini de katıyor. Biz katmıyoruz. Bugün köleliğin, cariyeleğin veya ırkçı ayrıcalıkların savunulması nasıl demokrasinin bir parçası olarak görülemezse, işçi demokrasisinde üretim araçları üzerinde özel mülkiyet temelinde kitlelerin ücretli köle olarak çalıştırılmasının savunulması da aynı şekilde demokrasinin bir parçası olarak görülmemelidir. Satlıgan yoldaşımızla başka anlaşmazlıklarımız ikincil olabilir, ama bunu devrimci programın merkezi bir ilkesi olduğu için önemli sayıyoruz ve dile getiriyoruz. Geçerken belirtelim ki, Satlıgan Aybar’ın parlamentarist ve reformist politik eğilimlerini de görmezlikten geliyor.

Nail yoldaşımızı yitirmemizin üzerinden bir ay bile geçmeden, 20 Mayıs 2013 günü bir başka acı haberle sarsıldık. Taner Yelkenci, henüz 42 yaşında geçirdiği bir kalp krizi sonunda hayatını yitirdi. 40 yaş kuşağı Marksistlerinin en çalışkanlarından, en derin düşünürlerinden olan Yelkenci’yi, gerçekten hayatının en verimli çağında, muazzam bir düşünme ve üretme çabasının

Devrimci Marksizm

içine girmişken kaybettik. Bu sayıda hem onu anmak, hem de kendisini tanımayan okurlarımıza nasıl bir değer yitirmiş olduğumuz konusunda bir fikir verebilmek amacıyla onun bir yazısını yayınlıyoruz. Yelkenci son derecede gerçekçi bir siyaset ve hukuk felsefesi anlayışına sahipti. Buradaki yazısında da, çok derinlemesine vakıf olduğu burjuva siyaset felsefesinin temsilcilerinden hareketle güçlü bir Marksist devlet teorisi tablosu çizmektedir.

Satlıgan'ın ve Yelkenci'nin yerleri doldurulamaz. Ama onların yolundan yürümeye hazır genç kuşaklar, asiler, "çapulcular" oldukça, onlar boşuna yaşamamış olacaktırlar.